

---

## ΑΡΧΕΙΟΝΟΜΙΚΑ

---

### ΚΩΔΙΚΑΣ ΔΕΟΝΤΟΛΟΓΙΑΣ ΓΙΑ ΤΟ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ ΤΟΥ ΑΡΧΕΙΑΚΟΥ

Στο άρθρο αυτό γίνεται μια προσπάθεια να τεθεί ένα ζήτημα που δεν έχει απασχολήσει μέχρι σήμερα συστηματικά όσους εργάζονται στα αρχεία στην Ελλάδα, ούτε και την ίδια την Ελληνική Αρχειακή Εταιρεία, παρά το γεγονός ότι τέτοιο αναφέρεται στο καταστατικό της.<sup>1</sup>

Ποιές, λοιπόν, βασικές αρχές πρέπει να κατευθύνουν τη συμπεριφορά κάθε αρχειακού υπαλλήλου στην εργασία του; Υπάρχουν, ή είναι δυνατό να καθιερωθούν από την κοινότητα των αρχειακών, τυποποιημένοι κανόνες που θα κατευθύνουν τη συμπεριφορά του αρχειακού υπαλλήλου και που θα καθορίζουν ποιές ενέργειές του είναι εύλογες ή αποδεκτές για την επίτευξη των επαγγελματικών του στόχων;

Ενας κώδικας δεοντολογίας είναι πάντα μια διακήρυξη γενικών αρχών και κατευθύνσεων που αφορούν ένα επάγγελμα, αποτελεί δηλαδή έναν οδηγό επαγγελματικής συμπεριφοράς.

Για όλα τα επαγγέλματα ισχύουν ορισμένοι κοινοί γενικοί κανόνες. Εκτός όμως από αυτούς τους γενικούς κανόνες, υπάρχει για κάθε επάγγελμα και ένας ξεχωριστός κώδικας δεοντολογίας που έχει σχέση με τις ιδιαιτερότητες που παρουσιάζονται στην άσκησή του. Ακόμα και στην περίπτωση που ένα επάγγελμα δεν έχει υιοθετήσει κάποιο κώδικα δεοντολογίας, όπως συμβαίνει σήμερα με το επάγγελμα του αρχειακού, είναι δυνατό να εντοπίσουμε, και εντοπίζουμε, κάποιες συγκεκριμένες συμπεριφορές που είναι κοινά αποδεκτές. Για να γνωρίσει κανείς ποιά συμπεριφορά επιδοκιμάζεται και ποιά αποδοκιμάζεται και είναι καταδικαστέα στον επαγγελματικό χώρο των αρχειακών, δεν έχει παρά να παρακολουθήσει τις συζητήσεις τους στις επαγγελματικές τους συναντήσεις. Έτσι ακόμη εκφράσεις

---

<sup>1</sup> Ελληνική Αρχειακή Εταιρεία, "Καταστατικό", άρθρο 2, σχετικό με τους σκοπούς της Ε.Α.Ε

έντονης αποδοκιμασίας, σε περιπτώσεις που αναφέρονται σε πώληση χειρογράφων που έχουν αφαιρεθεί από μία αρχειακή συλλογή, σε περιπτώσεις που αφορούν συγκρούσεις ανάμεσα σε φορείς, που προκαλούνται από τον ανταγωνισμό τους στην προσπάθεια απόκτησης νέων αρχείων, σε περιπτώσεις αδιαφορίας για την διατήρηση και συντήρηση του αρχειακού υλικού, στην πρακτική επιλεκτικής εξυπηρέτησης κάποιου χρήστη, στην ηθελημένη άγνοια των κανόνων που διέπουν τις βασικές αρχειονομικές εργασίες καθώς και στην απροθυμία εξοικείωσης ορισμένων με την εξελισσόμενη θεωρία.

Ενας κώδικας δεοντολογίας έχει σαν στόχο να λύσει προβλήματα που πηγάζουν από εύλογα αλλά συγκρουόμενα συμφέροντα στις σχέσεις ανάμεσα σε δωρητές, ερευνητές, αρχειακούς υπαλλήλους, διοικητικούς προϊσταμένους, χρηματοδότες και το ευρύ κοινό.

Για την καθιέρωση ενός κώδικα δεοντολογίας απαραίτητη προϋπόθεση είναι οι κανόνες που θα θεσπισθούν να μην είναι αυθαίρετοι. Ο κώδικας δεοντολογίας θέτει τυποποιημένους κανόνες συμπεριφοράς που πρέπει να τηρούν και να εφαρμόζουν τα μέλη ενός επαγγέλματος και ένα κοινό πλαίσιο μέσα στο οποίο όλα τα μέλη του επαγγέλματος πρέπει υποχρεωτικά να λειτουργήσουν για να επιτύχουν τους στόχους τους.

Όπως ήδη τονίσαμε η επαγγελματική δεοντολογία κινείται πέρα από το νομικό πλαίσιο, αλλά προϋποθέτει συγχρόνως ότι ο επαγγελματίας γνωρίζει καλά τους νόμους που διέπουν το επάγγελμά του και ότι τους ακολουθεί, ενώ ταυτόχρονα διατηρεί τα υψηλότερα επίπεδα προσωπικής και επαγγελματικής συμπεριφοράς. Πρέπει να προσφέρουμε στον αρχειακό μια βάση, πάνω στην οποία θα μπορεί να στηριχθεί για να λάβει μια απόφαση ανεξάρτητα από προσωπικές εκτιμήσεις και να παρέχουμε ένα πλαίσιο που θα στηρίζει τις επιλογές του.

Πρέπει να έχουμε υπόψη ότι η γνώση των κανόνων της δεοντολογίας δεν είναι σίγουρο ότι θα διευκολύνει τη λήψη αποφάσεων, αλλά είναι σίγουρο ότι θα μας αναγκάσει να συνειδητοποιήσουμε καλύτερα τους παράγοντες που μας οδηγούν στην λήψη κάθε απόφασής μας.

Το ζήτημα καθιέρωσης ενός κώδικα δεοντολογίας για το επάγγελμα του αρχειακού εμφανίστηκε στην Αμερική το 1939 μ' ένα άρθρο του ιστορικού στο Western Reserve University R.C. Binkley. Ο

Binkley πίστευε ότι οι αρχειακοί χρειάζονταν έναν κώδικα για να αντιμετωπίσουν τα προβλήματα που προέκυπταν από την ανάγκη προστασίας της ιδιωτικής ζωής και την παράλληλη ανάγκη κοινοποίησης των πληροφοριών που θα έπρεπε να είναι διαθέσιμες δημόσια. Ο κώδικας αυτός θα μπορούσε να στηρίξει την εμπιστοσύνη του χρήστη προς τον επαγγελματία αρχειακό με τον ίδιο τρόπο που ο άρρωστος εμπιστεύεται τον γιατρό του, ο κατηγορούμενος τον δικηγόρο του κλπ.

Σήμερα πρέπει κι εμείς με τη σειρά μας να αναρωτηθούμε ποιά είναι τα απαραίτητα βήματα που πρέπει να ακολουθήσουμε στη διαδικασία υιοθέτησης ενός κώδικα δεοντολογίας. Η διαδικασία αυτή μπορεί να διευκολυνθεί, αν επιλέξουμε ο προβληματισμός μας να ακολουθήσει βήμα προς βήμα τις αντίστοιχες αρχειακές εργασίες, εντοπίζοντας τα ουσιαστικά ζητήματα που ανακύπτουν σε κάθε φάση.

Για την σωστή λειτουργία της αρχειακής υπηρεσίας, ο αρχειακός πρέπει να εκτελέσει τις εξής επιμέρους εργασίες:

- 1) Πρέπει να φροντίζει για την τακτική εισροή νέου υλικού.
- 2) Πρέπει να αξιολογεί, να επιλέγει και να προχωρεί σε εκκαθαρίσεις του αρχειακού υλικού.
- 3) Πρέπει να ταξινομεί και να περιγράφει το αρχειακό υλικό που βρίσκεται κάτω από την εποπτεία του, ώστε να είναι προσπελάσιμο σε τρίτους.
- 4) Πρέπει να φροντίζει για τη συντήρηση του υλικού, στην περίπτωση που διαπιστώνει φθορές που θέτουν σε κίνδυνο τη διατήρησή του.
- 5) Πρέπει να φροντίζει για την ασφάλειά του από κάθε είδους καταστροφές
- 6) Πρέπει να φροντίζει, ώστε να υπάρχει η κατάλληλη υποδομή, για να τεθεί το υλικό αυτό στη διάθεση των ερευνητών

## **1. Κανόνες δεοντολογίας σχετικοί με την απόκτηση νέου αρχειακού υλικού και των σχέσεων με τους κατόχους-δωρητές.**

Κάθε αρχειακός είναι φυσικό να ενδιαφέρεται ζωηρά και να φροντίζει για την εισροή νέου, αξιόλογου αρχειακού υλικού, στον φορέα που υπηρετεί. Η απόκτηση νέων αρχείων αποτελεί το πρωταρχικό μέλημα κάθε φορέα που ασχολείται με αρχεία, αφού κάτι τέτοιο του προσδίδει μεγαλύτερο κύρος και σημασία.

### *1. Σχέσεις μεταξύ αρχειακών μονάδων.*

Στη διαδικασία απόκτησης νέου αρχειακού υλικού ανακύπτουν σοβαρά ζητήματα, που οφείλονται στον ανταγωνισμό που αναπτύσσεται μεταξύ των αρχειακών φορέων. Ο ανταγωνισμός αυτός θέτει συχνά σε κίνδυνο την ακεραιότητα και την ασφάλεια των τεκμηρίων, με αποτέλεσμα πολλές φορές ένα αρχείο να διασπάται και να καταλήγει στα χέρια δύο ή περισσότερων φορέων, φαινόμενο που δεν είναι άλλωστε άγνωστο στη χώρα μας. Ακόμα, συχνά βλέπουμε το απαράδεκτο φαινόμενο αρχειακοί φορείς να διεκδικούν αρχεία δημοσίων ή ιδιωτικών οργανισμών και επιχειρήσεων, στα πλαίσια των οποίων λειτουργεί κανονικά αρχειακή υπηρεσία.

Για όλους αυτούς τους λόγους θα πρέπει να καθορισθούν κανόνες δεοντολογίας που θα προβλέπουν:

α) Οτι το αρχειακό υλικό που πρόκειται να αποκτηθεί από κάποιο φορέα ανταποκρίνεται και εντάσσεται οργανικά στο αρχείο αυτό.

β) Οτι ανταποκρίνεται στη χαραγμένη και διακυρηγμένη πολιτική του φορέα.

γ) Οτι το κόστος απόκτησης του αρχειακού υλικού ανταποκρίνεται στις δυνατότητες της αρχειακής υπηρεσίας.

Σε κάθε περίπτωση όμως, που το αρχειακό υλικό που πρόκειται να δωρηθεί ή να παραχωρηθεί δεν ανταποκρίνεται στην συλλεκτική πολιτική του φορέα, ο αρχειακός θα πρέπει να κατευθύνει τον κάτοχο του αρχείου στον καταλληλότερο φορέα. Για την αντιμετώπιση των ζητημάτων αυτών ο κώδικας δεοντολογίας θα πρέπει να αναφέρει ότι μέσα στα καθήκοντα των αρχειακών είναι να φροντίζουν για την απόκτηση νέου αρχειακού υλικού αλλά ότι με κανένα τρόπο δεν πρέπει να συναγωνίζονται στον τομέα αυτό, όταν ο συναγωνισμός

αυτός μπορεί να θέσει σε κίνδυνο την ακεραιότητα και την ασφάλεια του αρχειακού υλικού. Ο κώδικας θα πρέπει να διακηρύττει ότι οι αρχειακοί συνεργάζονται, ώστε να εξασφαλίσουν ότι το αρχειακό υλικό θα διατηρηθεί στην καταλληλότερη κάθε φορά αρχειακή μονάδα, στην μονάδα εκείνη που θα είναι σε θέση να εξασφαλίσει σωστές διαδικασίες επεξεργασίας και χρησιμοποίησης του υλικού.

## *II. Σχέσεις αρχειακών - κατόχων-δωρητών*

Οι αρχειακοί που διαπραγματεύονται τη μεταφορά αρχειακού υλικού θα πρέπει να λαμβάνουν τις αποφάσεις τους αφού εξετάσουν προσεκτικά μιά σειρά από προϋποθέσεις όπως:

α) Εάν ο υπεύθυνος ή δωρητής που παραχωρεί το υλικό έχει τέτοια αρμοδιότητα παραχώρησης, δωρεάς ή πώλησης.

β) Εάν ο φορέας μπορεί να ανταποκριθεί στους οικονομικούς όρους που θέτει ο κάτοχος.

γ) Εάν εξασφαλίζονται τα δικαιώματα copy right.

δ) Εάν υπάρχουν οι προϋποθέσεις γρήγορης και σωστής επεξεργασίας του αρχειακού υλικού.

ε) Εάν ο κάτοχος θέτει όρους για την πρόσβαση στο υλικό, και εάν οι όροι αυτοί συμβαδίζουν με την πολιτική του αρχειακού φορέα.

Ο αρχειακός πρέπει να γνωρίζει τα προβλήματα που μπορεί να θέτει η κατοχή ενός αρχείου και δεν πρέπει να δέχεται δωρεές χωρίς να είναι σίγουρος ότι το υλικό αυτό ανήκει πράγματι στο δωρητή ή παραχωρητή.

Πρέπει επίσης να αποθαρρύνει την αποκλειστική χρήση του υλικού για λόγους έκδοσης και δημοσιεύσής του. Όταν δεν γίνεται να αποφευχθεί ολοκληρωτικά κάτι τέτοιο, τότε πρέπει να περιορίζει όσο το δυνατό περισσότερο το δικαίωμα αυτό.

Τέλος, ο αρχειακός πρέπει να αποθαρρύνει αδικαιολόγητους περιορισμούς στη πρόσβαση και χρήση του υλικού, αλλά μπορεί να δεχθεί ή να συστήσει ορισμένους περιορισμούς που εξασφαλίζουν την ιδιωτική ζωή. Πρέπει να έχουμε υπόψη μας, ότι ο δωρητής δεν γνωρίζει αναγκαστικά τους επαγγελματικούς κανόνες που διέπουν την εργασία του αρχειακού. Κατά συνέπεια ο αρχειακός είναι

υποχρεωμένος να ενημερώνει το μελλοντικό δωρητή πάνω σε ζητήματα που αφορούν την αρχειακή διαδικασία. Ο αρχειακός σε κάθε περίπτωση πρέπει να τηρεί πιστά όλες τις συμφωνίες που έγιναν κατά τη συμφωνία παράδοσης και παραλαβής του αρχειακού υλικού.

## **2. Κανόνες δεοντολογίας σχετικοί με την διαδικασία αξιολόγησης επιλογής και εκκαθάρισης του αρχειακού υλικού.**

Η αξιολόγηση, επιλογή και εκκαθάριση του αρχειακού υλικού είναι μια από τις ουσιαστικότερες αλλά και δυσκολότερες εργασίες του αρχειακού. Για να αξιολογηθεί σωστά το αρχειακό υλικό και να αποφευχθούν ανεπανόρθωτες καταστροφές είναι απαραίτητο ο αρχειακός να μπορεί να διαμορφώσει αντικειμενική άποψη για το υλικό που επεξεργάζεται. Για τον λόγο αυτό πρέπει να έχει φροντίσει να αποκτήσει βαθιά γνώση της λειτουργίας, των απαιτήσεών του και της πολιτικής του φορέα του.

Κατά τον M.M. Klep<sup>2</sup>, οποιαδήποτε σοβαρή ανάπτυξη κανόνων δεοντολογίας στον τομέα της αξιολόγησης και επιλογής του αρχειακού υλικού προϋποθέτει την ύπαρξη ενός και μόνο γενικού κανόνα αξιολόγησης και επιλογής. Κατά την άποψή του δυστυχώς δεν υπάρχει ένας κανόνας με διάφορα κριτήρια αξιολόγησης αλλά δύο αντικρουόμενοι κανόνες αξιολόγησης και επιλογής.

Ο πρώτος κανόνας αξιολόγησης λαμβάνει υπόψη του τα αρχεία σαν λειτουργικά εργαλεία στα χέρια ενός πλήθους κυβερνητικών οργάνων ή ιδιωτικών επιχειρήσεων που τα παράγουν. Στην περίπτωση αυτή ο αρχειακός εξετάζει τα αρχεία αυτά αποκλειστικά από τη σκοπιά της σημασίας που έχουν, τόσο για την αποτελεσματικότερη λειτουργία του φορέα ή της επιχείρησης που τα παρήγαγε όσο και για την ενδεχόμενη αποδεικτική τους σημασία.

Ο δεύτερος κανόνας αξιολόγησης εξετάζει τα αρχεία κυρίως σαν υλικό που εκφράζει την κοινωνική ζωή και αποτυπώνει νοοτροπίες και γεγονότα, και αντιμετωπίζει τα αρχεία σαν μια πολύ σημαντική πηγή γνώσεων και σκέψεων για την κοινωνία. Κατά την άποψη πάντα του ίδιου, τα αρχεία διαθέτουν πέρα από την αποδεικτική και

---

<sup>2</sup> M.M. Klep, "About Ethics of Appraisal of Archival Records", International Council on Archives. Janus, 1992.2, σελ.68-69.

πληροφοριακή αξία τους, όπως τη καθόρισε ο Schellenberg, και μια πολιτιστική αξία<sup>3</sup>.

Ο Kler διαπιστώνει ότι η κατάσταση μέσα στην οποία καλούνται να εργασθούν οι αρχειακοί δεν είναι πολύ υγιής, αφού, στην περίπτωση που οι πιέσεις της διοίκησης εντείνονται είναι αναγκασμένοι να προχωρούν σε κάποιες επιλογές στις οποίες δεν συμφωνούν αναγκαστικά. Πολλοί αρχειακοί, που εργάζονται σε μεγάλους δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς, βρίσκονται ήδη στη δυσάρεστη και καταπιεστική θέση να αναγκάζονται να καταστρέφουν αρχεία για διοικητικούς και τυπικούς λόγους, που σε διαφορετική περίπτωση δεν θα έκαναν ποτέ σαν προστάτες της πολιτιστικής μας κληρονομιάς. Έτσι δημιουργείται μια επικίνδυνη και νοσηρή κατάσταση σύγκρουσης καθηκόντων που η αρχειακή κοινότητα θα πρέπει να συνειδητοποιήσει και να αντιδράσει.

Δυστυχώς, υπάρχει πάντα και η περίπτωση εκείνη στην οποία ο αρχειακός ανίκανος να καθορίσει την πολιτιστική αξία του αρχειακού υλικού που έχει μπροστά του, υποκύπτει εύκολα και συντάσσεται με τη λογική του φορέα και περιορίζεται στην εφαρμογή νομικών διοικητικών και οικονομικών κριτηρίων. Στην περίπτωση αυτή καταλήγουμε στη διάσωση μόνο εκείνων των αρχείων που έχουν σημασία για τη γραφειοκρατία.

Θα πρέπει λοιπόν να επισημανθεί ότι η σωστή διαδικασία αξιολόγησης και επιλογής εξαρτάται από τρεις κυρίως παράγοντες:

- Πρώτον από την ανάπτυξη υψηλού αισθήματος ευθύνης. Η ευθύνη για την αξιολόγηση και επιλογή γίνεται όλο και μεγαλύτερη όσο αυξάνει ο όγκος του αρχειακού υλικού και συνακόλουθα η ανάγκη για ευρύτερες εκκαθαρίσεις λόγω αδιαχώρητου. Κατά τον Kler, συνεχώς απομακρυνόμαστε από την αξιολόγηση της πολιτιστικής αξίας του αρχειακού υλικού και περιοριζόμαστε στην ικανοποίηση των στόχων της επιχείρησης. Είμαστε δυστυχώς αναγκασμένοι να παραδεχτούμε ότι εκεί όπου συγκρούονται οι αρμοδιότητες υπερισχύει η γραφειοκρατική αντίληψη για την αξιολόγηση και επιλογή των αρχείων. Αυτή η τάση θα πρέπει να διορθωθεί το ταχύτερο. Εάν ο αρχειακός δεν έχει τη δύναμη να επανακτήσει τη θέση του σαν προστάτης της πολιτιστικής κληρονομιάς, τότε θα πρέπει να αντιμετωπίσουμε το ενδεχόμενο να ενισχυθούν στο ζήτημα αυτό οι

<sup>3</sup> M.M. Kler, ο.π., σελ. 63.

δικαιοδοσίες παρέμβασης άλλων πιά αρμόδιων πολιτιστικών φορέων, είτε αυτοί είναι κρατικοί είτε όχι.

- Δεύτερον, από την ανιδιοτελή στάση του αρχειακού.
- Τρίτον, από το επίπεδο ευσυνειδησίας του αρχειακού.

### **3. Κανόνες δεοντολογίας σχετικοί με την ταξινόμηση και την περιγραφή του αρχειακού υλικού**

Μία από τις βασικές αρχειονομικές εργασίες αφορά εκείνη της περιγραφής και της ταξινόμησης του υλικού, ώστε αυτό να μπορεί να αποδοθεί το γρηγορότερο δυνατό στους χρήστες. Πολλές φορές διαπιστώνουμε όμως ότι οι υπεύθυνοι αρχειακοί προχωρούν στην σύνταξη αναλυτικών περιγραφών και στη κατάρτιση αναλυτικών ευρετηρίων, που απαιτούν πάρα πολύ χρόνο, με αποτέλεσμα να παρατηρείται σημαντική καθυστέρηση στη δυνατότητα απόδοσης του υλικού στην έρευνα. Τέτοιες δυσάρεστες καταστάσεις πρέπει να αποφεύγονται πάση θυσία. Για τον λόγο αυτό ο αρχειακός πρέπει να προχωρεί το ταχύτερο δυνατό στη σύνταξη γενικών ευρετηρίων, ώστε το υλικό να μπορεί να αποδοθεί το συντομότερο δυνατό στον χρήστη. Στην περίπτωση που ο στόχος αυτός επιτυγχάνεται, τότε μπορεί να αντιμετωπισθεί η περίπτωση σύνταξης αναλυτικών ευρετηρίων με προτεραιότητα φυσικά στο σημαντικό τμήμα του αρχειακού υλικού.

### **4. Κανόνες δεοντολογίας σχετικοί με την πρόσβαση των ερευνητών στο αρχειακό υλικό και την ανάγκη διαφύλαξης της προσωπικής ζωής και των εμπιστευτικών ή απόρρητων πληροφοριών.**

Κατά τη διάρκεια της εργασίας του ο αρχειακός έρχεται σε επαφή με ευαίσθητο υλικό που περιέχει εμπιστευτικές ή απόρρητες πληροφορίες. Σύμφωνα φυσικά με την πολιτική του φορέα που υπηρετεί δεν πρέπει να αποκαλύπτει τις πληροφορίες αυτές, δεν πρέπει να επιτρέπει στους ερευνητές την πρόσβαση στο υλικό αυτό, και δεν πρέπει να χρησιμοποιεί τέτοιου είδους πληροφόρηση σε δικές του ερευνητικές εργασίες. Υποχρεωμένος να υπακούει σε νόμους και κανονισμούς, πρέπει να σταθμίζει προσεκτικά την ανάγκη πρόσβασης



στα αρχεία σε σχέση με την αναγκαιότητα σεβασμού της ιδιωτικής ζωής.

Από την άλλη ο αρχειακός πρέπει να φροντίζει, ώστε όλοι οι ερευνητές να λαμβάνουν ισότιμα γνώση του αρχειακού υλικού και να αντιμετωπίζονται δίκαια.

Η παροχή ισότιμης πρόσβασης στα αρχεία φαίνεται σαν μία βασικά απλή διαδικασία Στην πραγματικότητα όμως, κατά την E. Danielson,<sup>4</sup> τα πράγματα δεν είναι καθόλου έτσι και αυτό φαίνεται εύκολα μόλις κάποιος προσπαθήσει να αντιμετωπίσει συγκεκριμένες περιπτώσεις. Οι αρχειακοί που υιοθετούν την αρχή αυτή στη θεωρία, πολύ συχνά αδυνατούν να την εφαρμόσουν με συνέπεια στην πράξη, για μία σειρά ποικίλων νομικών ηθικών και πραγματικών λόγων. Είναι αλήθεια ότι οι ανάγκες των δωρητών και συλλεκτών δεν συμπίπτουν πάντα με εκείνες των ερευνητών. Πολλές διαπραγματεύσεις για την τήρηση αυτών των λεπτών ισορροπιών είναι γνωστές στους αρχειακούς:

- 1) Διαπραγματεύσεις με κατόχους αρχείων που δεν θέλουν να χάσουν τον έλεγχο των εγγράφων τους
- 2) Διαπραγματεύσεις για τον περιορισμό υπερβολικά μεγάλων χρονικών ορίων για την πρόσβαση στο υλικό και των όρων άνισης πρόσβασης
- 3) Διαπραγματεύσεις με ερευνητές που χρησιμοποιούν οποιοδήποτε μέσο, θεμιτό και αθέμιτο, για να αποκτήσουν πρόσβαση σε σημαντικά έγγραφα.
- 4) Διαπραγματεύσεις με ερευνητές που συναγωνίζονται και μάχονται για πνευματικά δικαιώματα.

Οι αρχειακοί συχνά βρίσκονται ανάμεσα στα διασταυρούμενα πυρά. Μπορεί να κατέχουν, θελημένα ή αθέλητα, έγγραφα που καταστρέφουν τη φήμη ενός επαγγέλματος, ενός θεσμού, μίας πολιτικής καριέρας. Τα έγγραφα διατηρούνται, ώστε να μπορούν να χρησιμοποιηθούν. Στην περίπτωση ευαίσθητου αρχειακού υλικού, το ερώτημα είναι ποιος έχει δικαίωμα να δει τι; Σύμφωνα με τους Gary M. Peterson και Trudy

---

<sup>4</sup> Elena S. Danielson, "The Ethics of Access", Chicago, SAA, 1989, σελ.61

Huskamp Peterson το ζήτημα της πρόσβασης "είναι το μεγαλύτερο νομικό πρόβλημα που αντιμετωπίζουν οι αρχειακοί"<sup>5</sup>.

Διάφορες αντικρουόμενες τάσεις είναι υπεύθυνες για την αύξηση των προβλημάτων. Η μία οφείλεται απλά στην εξάπλωση και πολλαπλασιασμό των πληροφοριών. Η αύξηση του όγκου των εγγράφων που παράγονται καθημερινά έχει σαν αποτέλεσμα να γίνεται όλο και δυσκολότερη, πολυπλοκότερη και πιο χρονοβόρα, η διαδικασία ανεύρεσης συγκεκριμένων εγγράφων. Από την άλλη πλευρά, αυξάνονται σταθερά και οι απαιτήσεις του κοινού και των μέσων μαζικής επικοινωνίας για δυνατότητες εύκολης και ταχύτατης πρόσβασης.

Στην εποχή μας, υπάρχει μια ισχυρή απαίτηση για την όσο το δυνατό μεγαλύτερη διάθεση πληροφοριών στο κοινό. Αυτή η απαίτηση έρχεται σε σύγκρουση με καθιερωμένες αρχειακές διαδικασίες που διατυπώθηκαν για να ικανοποιηθούν οι ευαισθησίες των δωρητών αλλά και για να προστατευθεί η ιδιωτική ζωή.

Το δικαίωμα αυτό στην πληροφόρηση ή η ελευθερία πληροφόρησης είναι σχετικά καινούργιες έννοιες. Ταιριάζει στις σημερινές δημοκρατικές κοινωνίες και με την ελευθερία του τύπου. Γεωγραφικά και πολιτισμικά το δικαίωμα αυτό είναι πιά δυνατό στην Βόρεια Αμερική και σε μικρότερο βαθμό στη Δυτική Ευρώπη, αλλά συνεχώς επεκτείνεται. Η Ε. Danielson επισημαίνει στο άρθρο της, ότι στη διαμάχη αυτή συμφερόντων μεταξύ της άποψης των ερευνητών στο δικαίωμα στην πληροφόρηση και ενημέρωση και στην άποψη των κατόχων για δικαίωμα στην προστασία της ιδιωτικής ζωής, η υποστήριξη της άποψης για την ελευθερία στην διακίνηση των πληροφοριών τοποθετεί ανοικτά τους αρχειακούς με την πλευρά των ερευνητών.

Οι επισημάνσεις των νομικών, όσον αφορά ζητήματα προστασίας της ιδιωτικής ζωής, οδηγούν πολλές φορές τους αρχειακούς στην επιλεκτική απομόνωση ευαίσθητων τεκμηρίων, τα οποία δεν αποδίδουν στην έρευνα. Μια τέτοια επιλεκτική πολιτική δημιουργεί δικαιολογημένα στον χρήστη την αίσθηση ότι κοροϊδεύεται και αυτό είναι άσχημο.

---

<sup>5</sup> Gary M. Peterson, Trudy Huskamp Peterson, "Archives and Manuscripts: Law". Chicago, SAA, 1985.

Σε κάθε περίπτωση πρέπει να έχουμε υπόψη μας ότι, κατ'αρχήν το κοινό είναι συνήθως υπέρ της αρχής των ανοικτών αρχείων και υπέρ της αρχής της ισότητας στην πρόσβαση. Από την άλλη πλευρά, το ιδανικό αυτό είναι πιά πολύπλοκο από ότι νομίζει το κοινό. Τέλος ο αρχειακός παίζει ένα ρόλο κλειδί σαν ενδιαμέσος στην περίπτωση αυτή. Από την προσεκτική αντιμετώπιση τέτοιων ζητημάτων θα κατορθώσει ίσως να αποφύγει μια ύστατη μοιραία κατάληξη: την οριστική καταστροφή ενοχλητικών αλλά ιστορικά σημαντικών τεκμηρίων.

Πολλές φορές κάποιος οδηγείται στην απόφαση διατήρησης ορισμένων ενοχλητικών τεκμηρίων, με τη σκέψη ότι αυτά κάποτε, με την πάροδο του χρόνου και την μελέτη τους, θα αντιμετωπισθούν από τελείως διαφορετική σκοπιά και οπτική γωνία, όταν ο χρόνος θα επιτρέπει άλλου είδους κρίσεις και τα γεγονότα θα έχουν τοποθετηθεί σε άλλη διάσταση από τη σημερινή.

Στην περίπτωση, λοιπόν, που δεν θα θεσμοθετηθούν κανόνες που να εγγυώνται την ιδιωτική ζωή και την ασφάλεια των επιχειρήσεων και οργανισμών, θα πρέπει να αναμένουμε από την πλευρά τους αμυντικές αντιδράσεις.

Φυσικά το πρόβλημα που δημιουργεί τις μεγαλύτερες δυσκολίες και κακή διαφήμιση είναι η ανισότητα και η επιλεκτική αντιμετώπιση του ερευνητή σε ότι αφορά την πρόσβαση του στα αρχεία.

Έτσι αναπτύσσονται προβλήματα σε τρία διαφορετικά επίπεδα:

α) Προβλήματα που έχουν σχέση με την απαίτηση του χρήστη για πρόσβαση σε ευαίσθητο υλικό, το οποίο είναι κλειστό για το κοινό.

β) Προβλήματα που έχουν σχέση με το άνοιγμα στην έρευνα ευαίσθητου αρχειακού υλικού.

γ) Προβλήματα που έχουν σχέση με την ισότιμη πρόσβαση των ερευνητών σε ανοικτό αρχειακό υλικό.

Η λύση στα ζητήματα αυτά δίνεται με την προσεκτική τήρηση της ισότητας στη πρόσβαση και την εφαρμογή μιάς πολιτικής ανοικτών αρχείων.

Από την άλλη πλευρά, οποιοδήποτε τμήμα του αρχειακού υλικού είναι κλειστό θα πρέπει απαραίτητα να είναι κλειστό για όλους

ανεξαιρέτως τους χρήστες, με συγκεκριμένη και σαφή ημερομηνία ανοίγματος.

Άλλο ένα ζήτημα που προκύπτει έχει σχέση με αυτό που θα μπορούσαμε να ονομάσουμε πνευματικά δικαιώματα.

Γιά την ανάπτυξη του προβληματισμού της η Ε. Danielson αναφέρει τέσσερα χαρακτηριστικά παραδείγματα που αξίζει να παρατεθούν<sup>6</sup>.

Στο πρώτο παράδειγμα έχουμε δύο ερευνητές που ασχολούνται με το ίδιο θέμα. Ο ένας είναι μεταπτυχιακός φοιτητής που γράφει μια εργασία που πρέπει να παραδώσει στο τέλος του εξαμήνου και ο άλλος είναι μια γνωστή προσωπικότητα που γράφει ένα βιβλίο σχετικό με το θέμα. Εμφανίζονται στο ίδιο αρχείο και έχουν πρόσβαση στο ίδιο υλικό. Το ερώτημα είναι: Πρέπει και οι δύο να τύχουν της ίδιας αντιμετώπισης και φροντίδας από το προσωπικό του αρχείου και, εάν ναι, συμβαίνει αυτό στην πραγματικότητα; Πρέπει ή όχι ορισμένες κατηγορίες ερευνητών να δέχονται ιδιαίτερη φροντίδα και αντιμετώπιση;

Το δεύτερο παράδειγμα αναφέρεται στη χρέωση του κόστους των φωτοαντιγράφων: Δύο χρήστες εμφανίζονται στο αρχείο και ζητούν ένα μεγάλο αριθμό φωτοαντιγράφων. Στη μια περίπτωση πρόκειται για μια κρατική βιβλιοθήκη με πενιχρά οικονομικά μέσα και στην άλλη ένας μεγάλος εκδοτικός οίκος. Πρέπει να πληρώσουν το ίδιο ποσό ή πρέπει να γίνει έκπτωση στην περίπτωση της βιβλιοθήκης; Πρέπει μη κερδοσκοπικά ιδρύματα και κερδοσκοπικές εταιρείες να χρεώνονται με το ίδιο ποσό; Η απλή εφαρμογή της αρχής της ισότητας στην πρόσβαση οδηγεί στο να χρεωθούν και οι δύο με το ίδιο ποσό.

Το τρίτο παράδειγμα αναφέρεται σε δύο χρήστες που απευθύνονται στο αρχείο, ζητώντας την άδεια να δημοσιεύσουν ένα σημαντικό χειρόγραφο που βρίσκεται στην κατοχή του αρχείου. Οι εκτιμήσεις της υπηρεσίας για το ποιός είναι σε θέση να προχωρήσει στην αρτιότερη έκδοση μπορούν να οδηγήσουν στην επιλογή του ενός σε βάρος του άλλου;

Το τέταρτο παράδειγμα αφορά έναν ερευνητή που ανακαλύπτει στο αρχειακό υλικό ένα σημαντικό έγγραφο και κατορθώνει έπειτα από αρκετή έρευνα να ανακαλύψει τον συγγραφέα του εγγράφου. Ο ερευνητής θεωρεί ότι είναι καθήκον του να πληροφορήσει τους

---

<sup>6</sup> Elena S. Danielson, ο.π., σελ. 60-61

αρχειακούς για τη σημαντική του ανακάλυψη καθώς και για την πρόθεση του να το δημοσιεύσει. Την ίδια χρονική στιγμή εμφανίζεται ένας δημοσιογράφος που απευθύνεται στο αρχείο και ζητάει να μάθει αν έχει στην κατοχή του έγγραφο του συγκεκριμένου συγγραφέα. Ο αρχειακός έχει ή δεν έχει την υποχρέωση να πληροφορήσει το δημοσιογράφο για την ύπαρξη του συγκεκριμένου εγγράφου;

Τέλος, ας αναφέρουμε ότι στην περίπτωση που κάποιο τμήμα του αρχειακού υλικού έχει προσωρινά δεσμευθεί για κάποιο ειδικό ερευνητικό πρόγραμμα, αυτό πρέπει να κοινοποιείται σε όλους τους ερευνητές.

Ο αρχειακός δεν αποκαλύπτει την ταυτότητα και το ακριβές αντικείμενο της μελέτης των ερευνητών, παρά μόνο εφ' όσον έχει εξασφαλίσει τη σύμφωνη γνώμη και των δύο πλευρών. Στην περίπτωση αυτή μπορεί να φροντίσει να τους φέρει σε επαφή. Στην περίπτωση που η έρευνα αφορά δικαστικές υποθέσεις, ο αρχειακός δεν επεμβαίνει καθόλου ανάμεσα στους ενδιαφερόμενους.

##### **5. Κανόνες δεοντολογίας σχετικοί με τις έρευνες που διεξάγουν οι ίδιοι οι αρχειακοί.**

Σοβαρά προβλήματα και συγκρούσεις συμφερόντων μπορούν να ανακύψουν στην περίπτωση που οι ίδιοι οι αρχειακοί αναλαμβάνουν στα πλαίσια του φορέα τους και ερευνητικά προγράμματα. Σε αυτήν την περίπτωση συχνά παρατηρούμε ότι ο αρχειακός έχει την τάση να είναι ιδιαίτερα επιφυλακτικός να διαθέσει αρχειακό υλικό σε άλλους ερευνητές για κατηγορίες υλικού που ο ίδιος χρησιμοποιεί.

Σε κάθε περίπτωση, και πριν αναλάβει την έρευνα, ο αρχειακός πρέπει να έχει συνεννοηθεί με τους υπεύθυνους του φορέα για το δικαίωμα έρευνας και ενδεχόμενης δημοσίευσης. Θα πρέπει να υπάρξει ρητή αναφορά αν η εργασία αυτή θα αμοιωθεί. Δεν είναι λίγες οι φορές που τέτοια ζητήματα προέκυψαν και απασχόλησαν την αρχειακή και ερευνητική κοινότητα της χώρας μας και δεν χρειάζεται η αναφορά συγκεκριμένων παραδειγμάτων για να πειστούμε για τη χρησιμότητα αντιμετώπισής τους με υιοθέτηση συγκεκριμένων κανόνων.

Το γεγονός ότι οι αρχειακοί διεξάγουν έρευνες στα πλαίσια των ιδρυμάτων τους πρέπει να είναι γνωστό στους χρήστες του αρχείου,

και οι αρχειακοί δεν πρέπει με κανένα τρόπο να κρατούν υλικό για αποκλειστική δική τους χρήση.

Επειδή η έρευνα εξοικειώνει τον αρχειακό με το αρχειακό υλικό που έχει στην κατοχή του, τέτοιες έρευνες διευκολύνουν την εργασία του αρχειακού ενώ του επιτρέπουν να παρέχει πιά αποτελεσματική βοήθεια στους υπόλοιπους ερευνητές. Ο αρχειακός που διεξάγει μια έρευνα δεν είναι υποχρεωμένος περισσότερο από τους υπόλοιπους ερευνητές να αποκαλύψει τα σχέδια του ή τα αποτελέσματά της.

Άλλο ένα λεπτό σημείο αφορά την αγορά και πώληση εγγράφων ή άλλου αρχειακού υλικού από τους ίδιους του αρχειονόμους. Σε αυτή την περίπτωση δεν θα πρέπει να συναγωνίζονται με τους φορείς στους οποίους εργάζονται, πρέπει να ενημερώνουν τους εργοδότες τους για την συλλεκτική τους δραστηριότητα και να κρατούν πλήρες αρχείο για τις αγορές και πωλήσεις αρχειακού υλικού.

#### **6. Κανόνες δεοντολογίας σχετικοί με διατύπωση παραπόνων για άλλους φορείς αρχείων.**

Σοβαρές συγκρούσεις και παράπονα μπορεί να ανακύψουν ανάμεσα σε δύο αρχεία στην προσπάθειά τους να εντοπίσουν και να γίνουν κάτοχοι του ίδιου αρχειακού υλικού, αλλά μπορεί να προκύψουν και σε άλλους τομείς της αρχειακής εργασίας. Σε κάθε περίπτωση πρέπει να διαφοροποιήσουμε τα προβλήματα που προκύπτουν από την έλλειψη χρηματοδότησης από εκείνα που οφείλονται σε αντιεπαγγελματική συμπεριφορά.

Σε κάθε περίπτωση πρέπει να αποφεύγεται η ανεύθυνη κριτική για άλλους αρχειονόμους ή άλλους φορείς και τα παράπονα πρέπει να απευθύνονται είτε στα ίδια τα άτομα ή στους ίδιους τους φορείς ή στην αντίστοιχη επαγγελματική εταιρεία.

#### **7. Κανόνες δεοντολογίας σχετικοί με την επαγγελματική αλληλεγγύη των αρχειακών.**

Οι αρχειακοί πρέπει να μοιράζονται τις γνώσεις τους και τις εμπειρίες τους με άλλους αρχειακούς μέσα από τις επαγγελματικές τους εταιρείες. Οι αρχειακοί μπορούν να επιλέξουν να ανήκουν ή να μην ανήκουν στην επαγγελματική τους εταιρεία, αλλά σε κάθε

περίπτωση πρέπει να είναι καλά πληροφορημένοι σχετικά με τις αλλαγές που παρατηρούνται στις αρχειακές λειτουργίες και πρέπει οπωσδήποτε να έχουν κάποιες επαφές με τους συναδέλφους τους. Μόνο μέσα από τέτοιου είδους δραστηριότητες θα αναπτυχθεί το επάγγελμα του αρχειακού.

**Ν. Παντελάκης**

### **ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ**

1. *Society of American Archivists, "Code of Ethics for Archivists", Adopted by the Council of the Society of American Archivists, Chicago 1992*

2. *Karen Benedict, "Archival Ethics" in James Gregory Bradsher, "Managing Archives and Archival Institutions", Chicago 1989.*

3. *Elena S. Danielson, "The Ethics of Access", American Archivist vol.52, Winter 1989.*

4. *David E. Horn, "The development of Ethics in Archival Practice", American Archivist vol.52, Winter 1989.*

5. *Alexandre Nicol, "Ethics of Appraisal", International Council on Archives, Janus 1992.2.*

6. *Paul M.M. Klep, "About Ethics of Appraisal of Archival Records", Janus 1992.2*